angst verteerd wordt, om het gevaar waarin zijn kind verkeert.

Snel nadert het einde van de idylle op het kasteel. De man verliest zijn vrouw en zijn geliefdste kind, de eene dochter moet haar verloofde afstaan, de andere ontvlucht het land en haar familie om voor zich zelf het geluk te zoeken. Ten slotte blijven over een door verdriet versufte grijsaard, een treurende dochter, die nog wat geluk tracht te vinden in het huwelijk met een omhooggeraakten knecht, een speculeerende, cynische, verlaten vrouw, een wegens oplichting gevluchte jongen en een te huur aangeboden kasteel.

Een somber relaas van ondergang van een machtig rijk en een gelukkig gezin, door een waanzinnigen oorlog. Een lang verhaal met hoogten en vele vlakke plaatsen, een geschiedenis die boeit door afzonderlijke episodes, maar die als geheel onbevredigd laat. Het gelukt den schrijver niet in dezen familieroman het onverbrekelijk contact aan te brengen tusschen gezin en geschiedenis van den tijd, de belangrijkste jaren van de dubbele monarchie. De meeste der vele bijfiguren worden niet uitgewerkt, omdat de auteur niet uitgepraat raakt over het doen en laten der kinderen, wier zorgelooze jeugd straks door een redeloos noodlot zal vernietigd worden.

Het is dit noodlotsgeloof, dat dezen roman zoo zwaar pessimistisch maakt, en voor ons niet aanvaardbaar. Geloof in een hoogere leiding van mensch en wereldgebeuren, bezitten slechts de pastoor en een ziekelijke vrouw. Liefde voor Gods zaak wordt zelfs als dwaasheid beschouwd, omdat zij den mensch het rijke, genotvolle leven *op aarde* ontneemt. Liefde is slechts hartstocht voor het leven van den sterken mensch, die zijn geluk grijpt, waar hij het kan vinden, en die slechts wijkt voor het noodlot, maar dan ook reddeloos ondergaat. De levensbeschouwing van dit boek is vervreemd van het christendom en het talent van den verteller kan de bezwaren tegen den roman niet opheffen.

Gron. H. S.

UIT DE HISTORIE

Schetsen uit den Reformatietijd

door P. Brouwer.

(In leven redacteur van Friesch Dagblad.)

Psalmgezang en Geloofsbelijdenis.

II.

Maar dit klaag- en verweerschrift was nog niet het voornaamste uit het pakket, dat op zoo ongewone wijze in handen kwam van Margaretha's commissarissen.

Opdat de vervolgers zouden kunnen oordeelen over de Schriftuurlijkheid van het geloof en de zuiverheid der bedoelingen van de vervolgden; inzonderheid opdat ze zich zouden overtuigen, hoe dezen in geen enkel opzicht met de oprocrige Wederdoopers op één lijn mochten worden gesteld, hadden ze mee ingesloten een boeksken, kort geleden gedrukt, waarin ze hun leer, duidelijk en klaar beleden voor God en de menschen, betuigende voor déze Waarheid de berooving hunner goederen, lastering, pijniging, vuur en zwaard, klockmoedig te willen verdragen. Het was, in de Fransche taal, de beroemde „Belijdenis des Geloofs", die van den tijd der martelaren af tot op den huidigen dag geweest is de uitdrukking van het geloof, dat de gereformeerden in de Nederlanden door Gods genade deelachtig zijn.

Nieuw was ze voor de commissarissen niet. Enkele dagen geleden was bij een huiszoeking een dergelijk exemplaar in beslag genomen en naar Brussel opgezonden. Stond het toen echter in de schatting der heeren gelijk met zoovele andere „stichtelijke boekskens", die ondanks de strenge plakkaten, van stad tot stad werden rondgevent, thans werd hun aandacht er bijzonder bij bepaald, nu het hun — zij het op min gebruikelijke manier — door de „ketters" als een officieel stuk in handen was gespeeld.

Ook dit exemplaar werd aan de Landvoogdes opgezonden en, al spoedig vermoedende dat Belijdenis en Smeekschrift uit één pen waren gevloeid, zetten de commissarissen hun onderzoek met dubbelen ijver voort, nu vooral ook om te weten te komen, wie de man mocht zijn, die blijkbaar het hoofd en de ziel was der vervolgde gemeente.

Dat viel hun niet gemakkelijk! Slechts stap na stap bereikten ze hun doel en toen ze eindelijk zóóver waren, dat ze meenden op den langgezochte de hand te kunnen leggen, had deze reeds lang, naar het woord des Heilands, het stof der stad van zijn voeten geschud en was naar een andere gevlucht, voorloopig buiten het bereik der agenten van 't Staatsbewind.

Mocht hij, in Belijdenis en Smeekschrift, oprecht zijn geweest als de duiven — het bleek al spoedig, dat ook de voorzichtigheid der slangen hem niet vreemd was! Het bleek toch, dat zelfs velen, die de samenkomsten der gemeente bijwoonden, hem wel van aanzien kenden, maar noch zijn naam, noch zijn woonplaats wisten te noemen. Blijkbaar vertoonde hij zich weinig op straat en was hij bij degenen, die niet tot zijn intieme vrienden behoorden, slechts onder verdichte namen bekend.

Toch kregen de commissarissen allengs verschillende gegevens bijeen over zijn persoon en arbeid. Het bleek hun, dat hij behalve de gemeente te Doornik ook die in omliggende steden bediende en daartoe vaak op reis was. Ook kregen ze er eenig idee van, hoe de gemeente zich zoo voortdurend uitbreidde. Wanneer het bleek, dat er lieden waren, die het oor neigden naar een godsdienstig gesprek, dat bij buurtbezoek als anderszins zoo gemakkelijk kon worden aangeknoopt, of die wel gaarne stichtelijke tractaten en kleine werkjes lazen, dan werden ze naar de een of andere samenkomst meegenomen, liefst bij donkeren avond, langs allerlei omwegen en met velerlei voorzorgen, zóó, dat ze zelve den weg niet zouden weervinden. Daar hoorden ze dan een godsdienstige toespraak van den onbekenden voorganger aan en konden ook persoonlijk met hem in gesprek treden, maar naam- en woonplaats werden hun zorgvuldig verborgen gehouden en eerst na lange beproeving en hartelijke belijdenis werden ze tot de volle gemeenschap der geloovigen toegelaten.

En allengs kwamen meer bijzonderheden aan 't licht.

Bij het verhoor van iemand, die o.a. een bijeenkomst had bijgewoond op den avond dat het psalmgezang door de straten van Doornik klonk, kreeg men een volledig „signalement" van den gezochte: „Iemand van ongeveer 40 jaar, lang van persoon, tamelijk mager en bleek en met een langwerpig gelaat, rosachtigen baard en hooge schouders, gekleed in een zwarten mantel met omgeslagen kraag." Ook bleek uit de verhooren, dat de predikant nu eens Hieromme, dan weer Guy werd genoemd en dat hij den avond van het eerste psalmgezang in de straten van Doornik een samenkomst had geleid, waarin hij nog trachtte de deelnemers hun opzet te ontraden. Tevens kwamen de commissarissen er achter, dat hun man van stad tot stad ging en van uit Doornik als woonplaats gedurig den omtrek bereisde.

Op hun verzoek werd 's mans signalement naar Docray, Valenciennes en andere steden gezonden, en een gestreng onderzoek door de Landvoogdes bevolen: zonder eenige uitkomst echter.

Met grooten ijver werd het onderzoek te Doornik voortgezet en den 10en Januari 1562 konden commissarissen in een jubelenden brief aan Margaretha schrijven, dat elk geheim thans was opgelost. De predikant in kwestie was niemand anders dan Guido de Bray, welbekend te Brussel, één der bekwaamste en ijverigste dienaren van de „Kerken onder 't Kruis". In de wijk St. Brixe had hij een achterhuis in huur van zekeren Jan van Gent, wiens vrouw hem tevens van leeftocht voorzag. Een onverhoedsche inval had evenwel tot niets geleid. Van Gent noch zijn vrouw werden gevonden en ook De Bray bleek reeds sinds ettelijke dagen de stad te hebben verlaten.

Toch keerden de speurders niet met ledige handen huiswaarts. Ze namen De Bray's boekerij in beslag, benevens tal van brieven, dagboeken enz., alles wat hij bezat en toen dit behoorlijk was geordend en nagesnuffeld, waren ze van zijn leven, doen en laten geheel op de hoogte. Mocht de man zelf dus al ontsnapt zijn, thans kon zijn arbeid worden bemoeilijkt, tegengewerkt en vernietigd. Bijna was die buit hun nog ontgaan. Zoo goed hadden ze hun maatregelen niet kunnen nemen, of een der vrienden van De Bray vond gelegenheid met een ladder in zijn vertrek te klimmen en de bibliotheek van den predikant in brand te steken. Maar de vervolgers waren te dicht bij en toen ze het vuur gebluscht hadden, was er nog maar weinig verkoold en bijna alles leesbaar gebleven. Margaretha was ten zeerste voldaan over deze gewichtige vondst en beval, dat al die kettersche papieren tot stichting der inwoners van Doornik en tot hun opbouw in het „Katholieke geloof" publiek verbrand zouden worden.

Vooraf echter moest van al wat belangrijk was, behoorlijke aanteekening gehouden worden en het is uit die aanteekeningen, welke bewaard gebleven zijn, dat we menige bijzonderheid uit De Bray's werkzaamheden uit het leven der Zuid-Nederlandsche kerken zijn te weten gekomen. Zoo leeren we daaruit, dat te Doornik en denkelijk ook in de omliggende steden een welgeordende kerk bestond, met opzieners, diakenen, bediening des Woords en der Sacramenten en waartoe men slechts na oprechte belijdenis des geloofs en behoorlijk onderzoek werd toegelaten.

Tevens blijkt, hoe De Bray iemand was, die ondanks afmattenden ambtsarbeid de studie niet verwaarloosde. Hij had een uitgebreide bibliotheek met werken van Luther, Calvijn, Beza en andere voormannen. Maar ook bezat hij tal van werken in 't latijn, grieksch en hebreeuwsch, terwijl zijn memoriën, schetsen enz. vele aanteekeningen van zijn eigen hand in de oude talen bevatten. Dit is temeer opmerkelijk, wijl De Bray oorspronkelijk geen geleerde opleiding genoten had en zich dus deze kundigheden op later leeftijd, met groote inspanning had moeten eigen maken. Daarenboven voerde hij een uitgebreide briefwisseling met tal van gereformeerden in de Nederlanden, Zwitserland en Frankrijk en stond in voortdurende gemeenschap met de vluchtelingenkerken in Duitschland en elders. 't Was dan ook een zware en gevaarlijke arbeid, dien hij verrichtte, een weinig slechts verlicht door de liefde en aanhankelijkheid zijner gemeenteleden. Hun stilzwijgendheid had hem den tijd en de kans gelaten, naar Frankrijk te ontvluchten, gelijk hun offervaardigheid in zijn nooddruft had voorzien, zoolang hij te Doornik vertoefde.

In De Bray's verblijf vonden commissarissen nog 200 exemplaren van den eersten druk der „Belijdenis des Geloofs", in 't Fransch gesteld onder den titel: „Confession de foy des fidelles des Pais-Bas". 't Is over dit stuk, zoo belangrijk voor onze kerken, dat we nog iets willen mededeelen.

(Wordt vervolgd.)

VERSLAG van de Herdenkingssamenkomst ter gelegenheid van het Zilveren Ambtsjubileum van Prof. Dr K. SCHILDER, gehouden te Rotterdam-Delfshaven 22 Juni 1939.

Zooals vanzelf spreekt werd in het blad, waarvan Prof. Schilder redacteur is, niets geschreven over zijn jubileum. Hij zou nooit zijn toestemming hebben gegeven daarvoor. Misschien zou hij geantwoord hebben op een verzoek dienaangaande: rustig verder werken is de beste jubileumviering.

Toch zullen onze lezers belangstelling hebben voor wat in de herdenkingssamenkomst werd gezegd. Verschillende sprekers hebben immers ook uit hún naam gesproken. En Prof. Schilder's dankwoord was toch ook mee tot hen gericht.

Zonder Prof. Schilder er in te kennen, officieel noch officieus, nemen we hier daarom een verslag op van genoemde vergadering. We willen Prof. Schilder's toorn over deze inbraak in zijn redactioneel huis voor ditmaal riskeeren.

Op ons dringend verzoek stonden Ds Knoop, Prof. Honig en Ds van Dijk hun toespraken in haar geheel af. We zijn hen daar zeer dankbaar voor.

DE UITGEVERS.

Nadat 's middags in de zaal van het kerkgebouw aan de Tidemanstraat een druk bezochte receptie had plaats gevonden, waar Prof. Schilder o.a. namens alle Kerken, die hij gediend heeft en namens het Curatorium en het Studentencorps der Theologische Hoogeschool werd gelukgewenscht, vond 's avonds in het mooie kerkgebouw zèlf de eigenlijke herdenking plaats.

Ds J. Schoonhoven, R'dam-Delfshaven leidde den jubilaris met zijn familie binnen. De kerk was keurig versiert met bloemen en palmen. Vele predikanten waren aanwezig. Natuurlijk was ook de deputatie van den Senaat van het studentencorps van Kampen weer present.

De voorzitter der samenkomst, Ds H. Knoop, liet zingen Gezang 23 : 2, las voor Ef. 4 : 7—12 en ging voor in gebed. Daarna hield hij de volgende rede:

Gever en gave.

Wij zijn hier vanavond te midden van het Gereformeerde volk, dat hij zoo liefheeft en bij hetwelk hij zoo heel dicht staat, samengekomen met den emeritus dienaar des Woords van Rotterdam—Delfshaven, Klaas Schilder; en dat, om te gedenken, dat de Heere Christus hem 25 jaar geleden aan Zijn gemeente heeft believen te geven tot herder en leeraar. Maar ook, om in dat gedenken niets anders te doen dan de offerande van onzen lof en dank alleen te ontsteken voor den Gever. Niets anders, zeg ik; en dat zet ik ook met nadruk voorop. Want de zonde ligt ook hier voor de deur. De zonde, dat wij het accent gaan verleggen van den Gever op den gegevene, van den Zender op den gezondene, om die te zetten in het middelpunt. De zonde, dat wij zoo zouden eeren een mensch, zouden uitgaan om te zien een mensch, die dan ons applaus in ontvangst nemen kan, een mensch, die vandaag nog leeft en onder ons werkt, maar van wien wij morgen moeten zingen: „Men kent en vindt zijn standplaats zelfs niet meer."

Wij mogen en moeten niet anders jubileeren — en dat kan alleen als we ons daarin onvoorwaardelijk binden aan de Schrift — dan zóó, dat het kan bestaan voor God, Die zelfs elk ijdel woord ons in rekening brengt. En voor God kan het alleen dan bestaan, als àlle wierook wordt onstoken en gebrand voor Hem. Want God alléén is groot. Menschen zijn op zich zelf altijd klein. En God alléén blijft. Menschen, ook in den hoogsten dienst der kerk, kómen en zijn hier den tijd, dat ze hier vertoeven en arbeiden, maar gáán onherroepelijk, om plaats te maken voor anderen. Wie dan ook maar één korrel wierook ontsteekt en brandt voor zulk een mensch, die beróóft God, ontneemt Hem Zijn toekomend deel, zet een sterveling op de plaats van Hem, Die alleen onsterfelijkheid heeft. Die valt toe aan het personalisme, hetwelk afgodendienst is. Die zonde ligt vanavond voor de deur.

Daarom willen wij nu, bij dit ambtsjubileum, ons binden aan de Heilige Schrift. Al zijn we ook niet saamgekomen tot de bediening des Woords, we zijn hier toch onder beslag van het Woord.

En dan denk ik bijzonder aan het gedeelte, dat ik u zooeven las, waarin ik voor vanavond een en ander onderstreep.

Het eerste wat ik onderstreep zijn de woorden: en Hij heeft gegeven die tot herders en leeraars, om de kudde des Heeren door onderwijzing te weiden in het